

Комитет за права особа са инвалидитетом

Једанаесто заседање

31. март - 11. април 2014.

Општи коментар бр. 1 (2014)

Члан 12: Равноправност пред законом

I Увод

Равноправност пред законом је основни општи принцип заштите људских права и неопходан је за остваривање људских права. Универзална декларација о људским правима и Међународни пакт о грађанским и политичким правима посебно гарантују право на равноправност пред законом. Члан 12 Конвенције о правима особа са инвалидитетом даље описује садржај овог грађанског права и фокусира се на области у којима је особама са инвалидитетом обично ускраћивано право. Члан 12 не наводи додатна права за особе са инвалидитетом; једноставно описује специфичне елементе које су државе стране уговорнице обавезне да узму у обзир како би особама са инвалидитетом обезбедиле право на равноправност пред законом, на једнакој основи са другима.

2. С обзиром на значај овог члана, Комитет је организовао интерактивне форуме ради дискусије о пословној способности. Из веома корисне размене мишљења о одредбама члана 12 између експерата, држава страна уговорница, организација особа са инвалидитетом, невладиних организација, тела за надзор над поштовањем људских права, националних институција за људска права и агенција Уједињених нација, Комитет је закључио да је императив обезбедити даље смернице у општем коментару.

3. На основу иницијалних извештаја различитих држава страна уговорница који су до сада разматрани, Комитет је уочио да постоји опште нераумевање прецизног обима обавеза држава страна уговорница према члану 12 Конвенције. Заправо, постоји опште несхватање у смислу да модел инвалидности заснован на људским правима подразумева прелазак са парадигме одлучивања уместо носиоца права на модел пружања подршке у доношењу одлука. Циљ овог општег коментара је истражити опште обавезе које проистичу из различитих компоненти члана 12.

4. Овај општи коментар рефлектује тумачење члана 12, који се заснива на општим принципима Конвенције, као што је истакнуто у члану 3, конкретно, поштовање урођеног достојанства, индивидуална самосталност - укључујући слободу сопственог избора -, и независност особа; забрана дискриминације; пуно и ефикасно учешће и укључивање у друштво; уважавање разлика и прихватање особа са инвалидитетом као дела људске разноликости и човечанства; једнаке могућности; приступачност; равноправност мушкараца и жена; и уважавање развојних способности деце са инвалидитетом и поштовање права деце са инвалидитетом на очувању свог идентитета.

5. Универзална декларација о људским правима, Међународни пакт о грађанским и политичким правима и Конвенција о правима особа са инвалидитетом свака за себе

прецизира да је право на равноправност пред законом „свуда“ оперативно. Другим речима, не постоје дозвољене околности према међународном закону о људским правима по коме особи може да буде ускраћено право на признавање као особе пред законом или по коме ово право може бити ограничено. У прилог овоме говори члан 4, став 2, Међународног пакта о грађанским и политичким правима, према коме одступање од овог права није дозвољено чак ни у временима ванредног стања. Ипак, иако аналогна забрана ускраћивања права на равноправност пред законом није прецизирана Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом, одредба у Међународном пакту покрива такву заштиту чланом 4, став 4, Конвенције, према коме одредбе Конвенције о правима особа са инвалидитетом не крше постојећи међународни закон.

6. Право на равноправност пред законом се такође рефлектује у осталим кључним међународним и регионалним споразумима о људским правима. Члан 15 Конвенције о уклањању свих облика дискриминације жена гарантује женама равноправност пред законом и захтева признавање пословне способности жена на једнакој основи са мушкарцима, укључујући закључивање уговора, управљање својином и остваривање њихових права у правном систему. Члан 3 Афричке повеље о људским и народним правима прописује право сваке особе да буде равноправна пред законом и да ужива једнаку заштиту пред законом. Члан 3 Америчке конвенције о људским правима гарантује право на правни субјективитет и право сваке особе да буде призната као особа пред законом.

7. Државе стране уговорнице морају холистички размотрити све области закона како би обезбедиле да право особа са инвалидитетом на пословну способност не буде рестриктивно на једнакој основи са другима. Историјски гледано, особама са инвалидитетом је ускраћивано право на пословну способност у многим областима на дискриминаторски начин под режимима одлучивања уместо носиоца права као што су старатељство и закони о менталном здрављу који дозвољавају принудне медицинске интервенције. Овакве праксе се морају укинути како би особама са инвалидитетом пуна пословна способност била враћена на једнакој основи са другима.

8. Члан 12 Конвенције потврђује да све особе са инвалидитетом имају пуну пословну способност. Пословна способност је кроз историју ускраћивана многим групама, укључујући жене (посебно након брака) и етничке мањине. Ипак, особе са инвалидитетом остају група којима је пословна способност у правним системима широм света најчешће ускраћивана. Право на равноправност пред законом имплицира да је пословна способност универзална карактеристика урођена сваком појединцу која проистиче из чињенице да је он или она људско биће и мора се подржати када су у питању особе са инвалидитетом на једнакој основи са другима. Пословна способност је нужна за остваривање грађанских, политичких, економских, социјалних и културних права. Посебно је значајна када особе са инвалидитетом морају да донесу фундаменталне одлуке у вези са својим здрављем, образовањем и радом. (Ускраћивање пословне способности особама са инвалидитетом је, у многим случајевима, довела до лишавања многих фундаменталних права, укључујући право да гласају, право на брак и оснивање породице, репродуктивна права, право на родитељство, право на давање сагласности у интимним односима и за вршење медицинских интервенција и право на слободу.)

9. Све особе са инвалидитетом, укључујући оне са физичким, менталним, интелектуалним или сензорним оштећењима, могу да буду погођене ускраћивањем пословне способности и доношењем одлука уместо носиоца права. Ипак, особе са когнитивним или психосоцијалним инвалидитетом су биле и још увек су несразмерно изложене режиму доношења одлука уместо носиоца права и ускраћивању пословне способности. Комитет потврђује да статус особе као особе са инвалидитетом или постојање оштећења (укључујући физичко или сензорно оштећење) никада не сме бити основ за ускраћивање пословне способности или било ког права које прописује члан 12. Све праксе које било са намером или у ствари крше члан 12 се морају забранити како би се обезбедио повраћај пуне радне способности особама са инвалидитетом на једнакој основи са другима.

9бис. Овај Општи коментар се фокусира пре свега на нормативни садржај члана 12 и обавезе држава које из њега проистичу. Комитет ће наставити да ради у овој области и пружа даљи детаљни опис права и обавеза из члана 12 са својим будућим закључним опсервацијама, општим коментарима и другим радом.

II Нормативни садржај члана 12

Члан 12, став 1

10. Члан 12, став 1, потврђује право особа са инвалидитетом да буду признате као особе пред законом. Ово гарантује да је свако људско биће поштовано као особа која поседује правну личност, што је предуслов за признавање пословне способности особе.

Члан 12, став 2

11. Члан 12, став 2, признаје да особе са инвалидитетом уживају пословну способност на једнакој основи са другима у свим областима живота. Пословна способност укључује способност да се буде и носилац права и извршилац тих права сходно закону. Пословна способност да се буде носилац права даје право особи на пуну заштиту његових или њених права према правном систему. Пословна способност да се делује на основу закона признаје особу као правног заступника који има моћ да обавља трансакције и уопште да ствара, модификује или оконча правне односе. Право на признање правног заступника обезбеђено је чланом 12, став 5, Конвенције, који истиче обавезе држава страна уговорница да „ће предузети све одговарајуће и ефикасне мере како би се особама са инвалидитетом обезбедила једнака права да буду власници имовине или да је наслеђују, да контролишу своје финансије и да имају равноправан приступ банкарским кредитима, хипотекарним зајмовима и другим облицима финансијског кредитирања, као и да особе са инвалидитетом не буду лишене своје своје имовине нечијом самовољом“.

12. Пословна способност и ментална способност су различити концепти. Пословна способност је способност да се буде носилац права и дужности (правни положај) и да се остварују ова права и дужности (самозаступање). То је кључ за приступ значајном учешћу у друштву. Ментална способност се односи на вештину особе за доношење одлука, што наравно варира од једне до друге особе и може бити различито код одређене особе у

зависности од многих фактора, укључујући околине и социјалне факторе. У прошлости, правни инструменти попут Универзалне декларације о људским правима (члан 6), Међународног пакта о грађанским и политичким правима (члан 16) и Конвенције о уклањању свих облика дискриминације жена (члан 15) нису прецизирали разлику између менталне и пословне способности. Захваљујући Конвенцији о правима особа са инвалидитетом (члан 12) сада је јасно да „душевна болест“ и друге дискриминаторске етикете нису легитимни разлози за ускраћивање пословне способности (правни положај и самозаступање). Према члану 12 Конвенције, претпостављени или стварни недостатак менталне способности се не сме користити као оправдање за ускраћивање пословне способности.

12бис. Пословна способност је урођено право које припада свим људима укључујући особе са инвалидитетом. Као што је напоменуто, састоји се из два елемента. Први је правни положај да имају права, да буду признати као правне особе пред законом. Овде може спадати, на пример, поседовање крштенице, тражење медицинске помоћи, регистрација у бирачки списак или пријава за пасош. Друга је самозаступање да се делује на основу тих права и да та дела буду призната пред законом. Управо ова компонента је често ускраћена или умањивана особама са инвалидитетом. На пример, закони могу особама са инвалидитетом дозволити да поседују сопствену имовину, али не поштују увек деловање људи по питању куповине или продаје имовине. Пословна способност за све људе, укључујући особе са инвалидитетом, подразумева правни положај и самозаступање једноставно зато што су људска бића. Стога, оба ова елемента пословне способности морају бити призната да би право на пословну способност особама са инвалидитетом било остварено; не могу бити раздвојени.

Концепт менталне способности је веома контраверзан сам по себи. То није, како је често представљено, феномен који се објективно, научно и природно појављује. Ментална способност зависи од социјалног и политичког контекста, као што су дисциплине, професије и праксе које играју доминантну улогу у процени менталне способности

13. У већини извештаја држава страна уговорница које је Комитет до сада разматрао, концепти менталне и правне способности су биле спојене како би, у случају када се сматра да особа има оштећене вештине за доношење одлука, често због когнитивног или психосоцијалног инвалидитета, његова или њена пословна способност да донесе одређену одлуку према томе биле уклоњене. Ово се одлучује једноставно на основу дијагнозе оштећења (приступ заснован на медицинском статусу) или када особа доноси одлуку за коју се сматра да има негативне последице (фокусиран на последице одређене одлуке) или када се способности особе да доноси одлуке сматрају непотпуним (функционални приступ). Функционални приступ покушава да процени менталну способност и на основу тога ускрати пословну способност. (Често на основу тога да ли појединац може да разуме природу и последице одлуке и/или да ли он/она могу да искористе или процене релевантне информације.) Овај функционални приступ има две кључне мане. Прва је чињеница да се дискриминаторски примењује на особе са инвалидитетом. Друга је што претпоставља способност да се прецизно процени унутрашњи рад људског ума и да се затим ускрати суштинско људско право - право на равноправност пред законом - када појединац не прође процену. У свим овим приступима, инвалидитет особе и/или вештине

за доношење одлука се узимају као легитимни основ за ускраћивање његове или њене пословне способности и деградирање њеног или њеног статуса као особе пред законом. Члан 12 не дозвољава такво дискриминаторско ускраћивање пословне способности, већ захтева обезбеђивање подршке у остваривању пословне способности.

Члан 12, став 3

14. Члан 12, став 3, признаје да државе стране уговорнице имају обавезу да обезбеде приступ подршци у спровођењу њихове пословне способности. Државе стране уговорнице морају да се уздрже од ускраћивања пословне способности особама са инвалидитетом и морају особама са инвалидитетом обезбедити приступ подршци која је можда неопходна како би им се омогућило доношење одлука која имају правни дејство.

15. Подршка у спровођењу пословне способности мора поштовати права, вољу и приоритете особа са инвалидитетом и никада не треба да има облик доношења одлука уместо носиоца права. Члан 12, став 3, не прецизира који облик би подршка требало да има. "Подршка" је широк појам који обухвата и неформалну и формалну подршку, различитих врста и интензитета. На пример, особе са инвалидитетом могу изабрати једну или више особа од поверења које ће им пружати подршку асистирајући им у остваривању њихове пословне способности за одређене врсте одлука или се могу позвати на друге облике подршке, као што су вршњачка подршка, заступање (укључујући групе за самозаступање) или асистенција у комуникацији. Подршка особама са инвалидитетом у остваривању њихове пословне способности може укључити мере у вези са универзалним дизајном и приступачношћу, - попут потребе за приватним и јавним актерима, као што су банке и финансијске институције како би се обезбедиле разумљиве информације или професионални превод на знаковни језик -, како би се омогућило особама са инвалидитетом да обављају правне послове неопходне да се отвори банковни рачун, закључе уговори или обављају друге социјалне трансакције. Подршка се такође може састојати из развоја и признавања различитих, неконвенционалних метода комуникације, посебно када су у питању они који користе невербалне облике комуникације да искажу своју вољу и приоритете. За многе особе са инвалидитетом, способност да се планира унапред је важан облик подршке, при чему могу да искажу своју вољу и приоритете које треба пратити онда када нису у позицији да комуницирају своје жеље другима. Све особе са инвалидитетом имају право да унапред планирају и требало би да добију могућност да тако чине на једнакој основи са другима. Избор између различитих облика механизма за планирање унапред могу обезбедити државе стране уговорнице како би се прилагодиле различитим приоритетима, али све опције треба да буду недискриминаторске. Подршка треба да буде обезбеђена појединцу када има жељу да заврши процес планирања унапред. О тренутку у коме упутство за доношење одлука у будућности престаје или ступа на снагу требало би да одлучује особа која је дала то упутство. Одлука о тренутку престанка или ступања на снагу упутства не би смела да се занснива на процени менталне способности даваоца упутства.

16. Врста и интензитет подршке која ће бити обезбеђена значајно ће варирати од једне до друге особе услед различитости особа са инвалидитетом. Ово је у складу са чланом 3 (д) који наводи „уважавање разлика и прихватање особа са инвалидитетом као дела људске

разноликости и човечанства“ као општи принцип Конвенције. Индивидуална самосталност и капацитет особа са инвалидитетом да доносе одлуке морају се поштовати увек, укључујући кризне ситуације.

17. Неке особе са инвалидитетом само траже признавање свог права на пословну способност на једнакој основи са осталима у вези са чланом 12, став 2. Оне можда неће желети да остварују своје право на подршку прописано чланом 12, став 3.

Члан 12, став 4

18. Члан 12, став 4, истиче гаранције које морају постојати у систему подршке у остваривању пословне способности. Члан 12, став 4, се мора тумачити заједно са остатком члана 12 и целом Конвенцијом. Исти захтева од држава страна уговорница да креирају одговарајуће и ефикасне гаранције за остваривање пословне способности. Примарна сврха ових гаранција мора бити обезбеђење уважавања права, воље и приоритета односне особе. Како би се ово реализовало, гаранције морају обезбедити заштиту од злоупотребе на једнакој основи са осталима.

18бис. Тамо где, након значајних напора који су учињени, није изводљиво утврдити вољу и приоритете појединца, одредба „најбоље тумачење воље и приоритета“ мора заменити одредбу „у најбољем интересу“. Овако се поштују права, воља и приоритети појединца, према члану 12 (4). Принцип „у најбољем интересу“ није гаранција која је у складу са чланом 12 у односу на одрасле. Парадигма „воља и приоритети“ мора заменити парадигму „у најбољем интересу“ како би се особама са инвалидитетом обезбедило уживање права на пословну способност на једнакој основи са другима.

18ер Сви људи су изложени ризику да буду предмет „непримереног утицаја“, али нарочито они који се ослањају на подршку других када доносе одлуке. Непримерени утицај се карактерише тамо где квалитет интеракције између особе која пружа подршку и особе којој се пружа подршка укључује знакове страха, агресије, претњи, обмане или манипулације. Гаранције за остваривање пословне способности морају укључити заштиту од непримереног утицаја - ипак, заштита такође мора поштовати права, вољу и приоритете особе, укључујући право да се ризикује и праве грешке.

Члан 12, став 5

19. Члан 12, став 5, захтева од држава страна уговорница да предузму мере - укључујући правне, административне, судске и друге практичне мере - како би се особама са инвалидитетом обезбедила права која се односе на финансијске и економске послове, на једнакој основи са осталима. Приступ финансијама и имовини је често ускраћиван особама са инвалидитетом на основу медицинског модела приступа инвалидности. Овај приступ ускраћивања пословне способности особама са инвалидитетом у вези са финансијским питањима мора се заменити подршком у остваривању пословне способности, у складу са чланом 12, став 3. Једнако као што се ни пол не може

употребљавати као основ за дискриминацију у области финансија и имовине ¹, не може ни инвалидност.

III Обавезе држава страна уговорница

20. Државе стране уговорнице имају обавезу да поштују, штите и испуњавају права особа са свим облицима инвалидитета на равноправност пред законом. У том погледу, државе стране уговорнице треба да се уздрже од сваког деловања које лишава особе са инвалидитетом права на равноправност пред законом. Државе стране уговорнице треба да предузму мере како би спречиле недржавне актере и приватна лица да се мешају у способност особа са инвалидитетом да остарују и уживају своја људска права, укључујући право на пословну способност. Један од циљева подршке у остваривању пословне способности је изградити самоувереност и вештине особа са инвалидитетом како би у будућности могле да остваре своју пословну способност уз мање подршке, ако тако желе. Државе стране уговорнице имају обавезу да обезбеде обуку за особе које добијају подршку како би оне могле да одлуче када им је потребна мања подршка или када им подршка више није неопходна у остваривању њихове пословне способности.

21. Како би у потпуности препознале „универзалну пословну способност“, при чему све особе (без обзира на инвалидитет или вештине у доношењу одлука) имају урођену пословну способност, државе стране уговорнице морају укинути ускраћивање пословне способности које је дискриминаторско на основу инвалидности са намером или у пракси. ²

22. У својим закључним опсервацијама које се односе на члан 12, Комитет о правима особа са инвалидитетом је више пута изјавио да државе стране уговорнице морају „извршити ревизију закона који дозвољавају старатељство и пуномоћје и предузети мере за развијање закона и прописа како би се режим доношења одлука уместо носиоца права заменио пружањем подршке у доношењу одлука, чиме се поштују самосталност, воља и приоритети особе“.

23. Режији одлучивања уместо носиоца права могу имати много различитих облика, укључујући пуно старатељство, судски налог и делимично старатељство. Ипак, ови режими имају одређене заједничке карактеристике: они могу бити дефинисани као системи (i) у којима је пословна способност одузета особи, чак и у случају када је у питању једна једина одлука; (ii) када особу која одлучује уместо носиоца права може поставити неко други, а не односна особа и када се то може урадити против његове или њене воље или (iii) у којима се свака одлука коју донесе особа која одлучује уместо носиоца права заснива на ономе што се верује да је у објективно „најбољем интересу“ односне особе, за разлику од тога да се заснива на сопственој вољи и приоритетима особе.

24. Обавеза држава страна уговорница да замене режиме одлучивања уместо носиоца права моделом пружања подршке у доношењу одлука захтева укидање режима одлучивања уместо носиоца права и развој алтернатива за доношење одлука уз подршку.

¹ Погледати Конвенцију о уклањању свих облика дискриминације жена, члан 13 (б).

² Погледати Конвенцију о уклањању свих облика дискриминације жена, члан 2, заједно са чланом 5.

Развој система пружања подршке у доношењу одлука паралелно са одржавањем режима одлучивања уместо доносиоца одлука није довољно за поштовање члана 12 Конвенције.

25. Режим пружања подршке у доношењу одлуке обухвата различите опције подршки што даје првенство вољи и приоритетима особе и нормама поштовања људских права. Исти треба да обезбеди заштиту свих права, укључујући и она у вези са аутономијом (право на пословну способност, право на равноправност пред законом, право на избор где ће особа живети, итд.) и права у вези са одсуством злоупотребе и малтретирања (право на живот, право на физички интегритет, итд.). Поред тога, системи пружања подршке у доношењу одлука не треба да преоптерете прописима животе особа са инвалидитетом. Док режими пружање подршке у доношењу одлука могу имати много облика, сви треба да инкорпорирају одређене кључне одредбе како би обезбедило поштовање члана 12 Конвенције, укључујући следеће:

(а) Пружање подршке у доношењу одлука мора бити доступно свима. Степен потреба за подршком одређене особе (нарочито у случајевима када је овај степен висок) не треба да буде баријера за добијање подршке у доношењу одлука;

(б) Сви облици подршке у остваривању пословне способности (укључујући интензивније облике подршке) се морају заснивати на вољи и приоритетима саме особе, а не на оном што се сматра да је у његовом или њеном најбољем интересу;

(ц) Начин комуникације одређене особе не сме бити баријера за добијање подршке у доношењу одлука, чак и када је ова комуникација неконвенционална или је разуме само неколико људи;

(д) Правно признавање особе(а) која/е пружа/ју подршку, а коју је формално одабрала одређена особа, мора бити расположиво и доступно, а држава има обавезу да омогући креирање подршке, посебно за људе који су изоловани и можда немају приступ подршкама које се природно догађају у заједници. Ово мора укључити механизам треће стране која ће верификовати идентитет особе која пружа подршку, као и механизам треће стране како би се довело у питање деловање особе која пружа подршку, ако се верује да особа која пружа подршку не ради на основу воље и приоритета односне особе;

(е) Како би се ускладиле са захтевима наведеним у члану 12, став 3, Конвенције, да државе стране уговорнице морају предузети мере како би се „омогућила доступност“ неопходној подршци, државе стране уговорнице морају обезбедити да подршка особама са инвалидитетом буде доступна уз номиналне трошкове или без накнаде и да недостатак финансијских ресурса не буде баријера за приступање подршци у остваривању пословне способности;

(ф) Пружање подршке у доношењу одлука се не сме користити као оправдање за ограничавање других фундаменталних права особа са инвалидитетом, посебно права да гласају, права на брак, права на давање сагласности у интимним односима и за вршење медицинских интервенција и права на слободу;

(г) Особа мора имати право да одбије подршку и прекине или промени везу са подршком у сваком тренутку;

(х) Гаранције се морају одредити за све процесе у вези са пословном способношћу и подршком у остваривању пословне способности. Циљ гаранција је обезбедити поштовање воље и приоритета односне особе:

(и) Пружање подршке у остваривању пословне способности не треба да зависи од процене менталне способности; неходни су нови, недискриминаторски индикатори потреба за подршком у пружању подршке како би се остварила пословна способност.

26. Право на равноправност пред законом је одавно признато као грађанско и политичко право, са коренима у Међународном пакту о грађанским и политичким правима. Грађанска и политичка права морају се одмах извршавати по ратификацији и од држава страна уговорница се захтева да предузму кораке како би се ова права одмах остварила. Као таква, права предвиђена чланом 12 се примењују у тренутку ратификације и неопходно их је спровести одмах. Обавеза државе да обезбеди приступ подршци за остваривање пословне способности у члану 12 (3) је обавеза државе неопходна за остваривање грађанског и политичког права на равноправност пред законом. Прогресивна реализација (члан 4, став 2) се не односи на члан 12. Након ратификације, државе стране уговорнице морају одмах почети са предузимањем корака у правцу остваривања права из члана 12. Ови кораци морају бити промишљени, добро испланирани и морају укључивати консултације и значајну партиципацију особа са инвалидитетом и њихових организација.

IV Везе са другим одредбама Конвенције

27. Признање пословне способности је нераскидиво повезано са уживањем многих људских права прописаних Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом, укључујући, али не и једино, право на приступ правди (члан 13), право на одсуство принудног затварања у менталну институцију и принудног вршења интервенција у вези са менталним здрављем (члан 14), право на поштовање свог физичког и менталног интегритета (члан 17), право на слободу кретања и држављанство (члан 18), право да бирају где и са ким ће живети (члан 19), право на слободу изражавања (члан 21), право на брак и оснивање породице (члан 23), право на пристанак на медицинску интервенцију (члан 25) и право да гласају и да се кандидују на изборима (члан 29). Без признања особе као особе пред законом, способности да се подржавају, остварују и примењују ова права, као и многа друга права које прописује Конвенција, веома су угрожена.

Члан 5: Једнакост и забрана дискриминације

28. Како би се постигла равноправност пред законом, пословна способност се не сме дискриминаторски ускраћивати. Члан 5 Конвенције гарантује једнакост свих људи пред законом и право на једнаку заштиту закона и изричито забрањује сваку дискриминацију на основу инвалидности. Дискриминација на основу инвалидности члан 2 Конвенције дефинише као „сваку разлику, искључивање или ограничење на основу инвалидитета, што има за циљ или ефекат нарушења или поништења признавања, уживања или вршења,

равноправно са другима, свих људских права и основних слобода“. Ускраћивање пословне способности које за сврху или последицу има ометање права особа са инвалидитетом на равноправност пред законом је кршење чланова 5 и 12 Конвенције. Заправо, држава има могућност да ограничи пословну способност особе на основу одређених околности, као што су банкрот и кривична пресуда. Ипак, право на равноправност пред законом и забрана дискриминације захтева да, када држава ускрати пословну способност, то мора бити на једнакој основи за све особе. Ускраћивање пословне способности не сме бити засновано на личној карактеристици, као што су пол, раса или инвалидитет нити за сврху или последицу имати третирање такве особе другачије.

29. Забрана дискриминације у признавању пословне способности враћа самосталност и поштовање људског достојанства особе у складу са принципима садржаним у члану 3 (а) Конвенције. Слобода сопственог избора најчешће захтева пословну способност. Независност и самосталност укључују моћ да се нечије одлуке правно поштују. Потреба за подршком и разумним прилагођавањем при доношењу одлука се неће користити за довођење у питање пословне способности особе. Уважавање разлика и прихватање особа са инвалидитетом као дела људске разноликости и човечанства (члан 3 (д)) је у супротности са одобравањем пословне способности на основу асимилације.

30. Забрана дискриминације обухвата право на разумно прилагођавање у остваривању пословне способности (члан 5, став 3). Разумно прилагођавање је дефинисано у члану 2 Конвенције као „неопходно и адекватно модификовање и усклађивање којим се не намеће несразмерно, односно непотребно оптерећење, тамо где је то у конкретном случају потребно, како би се обезбедило да особе са инвалидитетом уживају, односно остварују равноправно са другима сва људска права и основне слободе“. Право на разумно прилагођавање у остваривању пословне способности је одвојено од и комплементарно са правом на подршку у остваривању пословне способности. Државе стране уговорнице су дужне да реализују модификације или усклађивање како би се особама са инвалидитетом омогућило остваривање пословне способности, којим се не намеће несразмерно и непотребно оптерећење. У такве модификације и усклађивања могу спадати, али не и само, приступ основним зградама, као што су суд, банке, канцеларије за социјалну заштиту, гласачка места; приступачне информације у вези са одлукама које имају правно дејство; и персонална асистенција. Право на подршку у спровођењу пословне способности неће бити ограничено несразмерним и непотребним оптерећењем. Држава има апсолутну обавезу да обезбеди приступ подршци у остваривању пословне способности.

Члан 6: Жене са инвалидитетом

31. Члан 15 Конвенције о укидању свих облика дискриминације жена обезбеђује женама пословну способност на једнакој основи са мушкарцима. Стога је признавање пословне способности неопходно за равноправност пред законом: „Државе стране уговорнице ће доделити женама, у питањима грађанског права, пословну способност идентичну оној код мушкараца и исте могућности како би оствариле ту способност. Посебно ће дати женама једнака права да склапају уговоре и управљају имовином и третираће их једнако у свим фазама процедура на судовима и трибуналима“ (став 2). Ова одредба се примењује на све жене, укључујући жене са инвалидитетом. Конвенција о правима особа са инвалидитетом

признаје да жене са инвалидитетом могу бити изложене вишеструкој дискриминацији на основу пола и инвалидности. На пример, жене са инвалидитетом су изложене великој стопи принудне стерилизације и често им се ускраћује контрола над својим репродуктивним здрављем и доношењем одлука, под претпоставком да нису способне да пристану на сексуални однос. У одређеним правним системима постоји тенденција да се модел доносиоца одлука уместо носиоца права више намеће женама него мушкарцима. Зато је од изузетног значаја поново потврдити да пословна способност жена са инвалидитетом треба да буде призната на једнакој основи са другима.

Члан 7: Деца са инвалидитетом

32. Док члан 12 Конвенције штити равноправност пред законом за све људе, без обзира на године, члан 7 Конвенције признаје развојне способности код деце и захтева следеће: „у свим акцијама које се тичу деце са инвалидитетом мора се превасходно водити рачуна о најбољим интересима детета“ (став 2) и „да се њиховом мишљењу да одговарајућа тежина у складу са њиховим узрастом и зрелошћу“ (став 3). У циљу усклађивања са чланом 12, државе стране уговорнице морају размотрити своје законе како би обезбедило поштовање жеља и приоритета деце са инвалидитетом на једнакој основи са другом децом.

Члан 9: Приступачност

33. Права прописана чланом 12 су уско повезана са обавезама државе које се односе на приступачност (члан 9) зато што је право на равноправност пред законом неопходно како би се особама са инвалидитетом омогућило да живе самостално и учествују у потпуности у свим аспектима живота. Члан 9 захтева идентификацију и уклањање баријера на објектима или службама које су отворене или намењене јавности.

Неприступачне информације и комуникације, као и неприступачни сервиси могу у пракси представљати баријере у реализацији пословне способности за неке особе са инвалидитетом. Стога државе стране уговорнице морају спровести све процедуре за остваривање пословне способности и учинити све информације и комуникације у вези са тиме потпуно приступачним. Државе стране уговорнице морају извршити ревизију својих закона и пракси како би се обезбедило остваривање права на пословну способност и приступачност.

Члан 13: Приступ правди

34. Државе стране уговорнице имају обавезу да обезбеде особама са инвалидитетом приступ правди на једнакој основи са другима. Признање права на пословну способност је основно за приступ правди по многим питањима. Како би тражили примену својих права и обавеза на једнакој основи са другима, особе са инвалидитетом морају бити признате као лица пред законом са равноправним положајем у судовима и трбуналим. Државе стране уговорнице такође морају обезбедити особама са инвалидитетом приступ правном заступништву на једнакој основи са другима. Ово је идентификовано као проблем у многим правним системима и државама и мора се отклонити - тако што ће се особама које се сусретну са ометањем свог права на пословну способност обезбедити могућност да се

суоче са тим угрожавањем (или у сопствено име или са правним заступником) и да бране своја права на суду. Особе са инвалидитетом су често искључиване из кључних улога у правосудном систему као што су адвокати, судије, сведоци или чланови пороте.

35. Полицајци, социјални радници и друге интервентне службе морају бити обучени да препознају особе са инвалидитетом као комплетне личности пред законом и да дају исту тежину жалбама и изјавама особа са инвалидитетом као што би дали и особама без инвалидитета. Ово захтева обуку и подизање свести у овим важним професијама. Особама са инвалидитетом такође мора бити одобрена пословна спобност да сведоче на једнакој основи са другима. Члан 12 Ковенције гарантује подршку у остваривању пословне способности, укључујући спобност да се сведочи на судским, административни и другим правним процесима. Таква подршка може имати различите облике, укључујући признавање различитих комуникационих метода, дозвољавање видео сведочења у одређеним ситуацијама, процедурална прилагођавања, пружање услуга професионалног преводиоца за знаковни језик и друге асистивне методе. Запослени у правосудју такође морају бити обучени и свесни своје обавезе да поштују пословну спобност особа са инвалидитетом, укључујући самозаступање и правни положај.

Члан 14 и 25: Слобода, безбедност и сагласност

36. Поштовање права на пословну спобност особа са инвалидитетом на једнакој основи укључује право особа са инвалидитетом на слободу и безбедност особе. Ускраћивање пословне способности особама са инвалидитетом и задржавање у институцијама против њихове воље, или без њиховог пристанка или уз пристанак оног ко доноси одлуке уместо њих као носиоца права, је актуелни проблем. Оваква пракса садржи арбитарно лишавање слободе и крши чланове 12 и 14 Конвенције. Државе стране уговорнице се морају уздржати од такве праксе и успоставити механизам за ревизију случајева у којима су особе са инвалидитетом смештане у институције без свог специфичног пристанка

37. Право на остваривање највишег могућег здравственог стандарда (члан 25) обухвата право на здравствену негу на основу слободног и информисаног пристанка. Државе стране уговорнице имају обавезу да захтевају од свих здравствених и медицинских професионалаца (укључујући психијатријске професионалце) да добију слободан и информисани пристанак од особа са инвалидитетом пре сваке интервенције. У комбинацији са правом на пословну спобност на једнакој основи са другима, државе стране уговорнице имају обавезу да не дозволе онима који доносе одлуке уместо носиоца права да обезбеде пристанак у име особа са инвалидитетом. Сви здравствени и медицински радници треба да обезбеде адекватне консултације које директно укључују особе са инвалидитетом. Такође треба да обезбеде, колико год је то у њиховој моћи, да асистенти или особе које пружају подршку не мењају или не врше непримерени утицај на одлуке особа са инвалидитетом.

Члан 15, 16 и 17: Поштовање личног интегритета, одсуство злостављања, насиља, експлоатације и злоупотребе

38. Као што је наведено у неколико завршних опсервација, принудне медицинске интервенција које намећу психијатријски и други здравствени и медицински стручњаци је кршење права на равноправност пред законом и права на интегритет личности (члан 17), одсуство злостављања (члан 15) и одсуство насиља, експлоатације и злоупотребе (члан 16). Оваква пракса ускраћује особи пословну способност да изабере медицинску интервенцију и стога представља кршење члана 12 Конвенције. Државе стране уговорнице морају, уместо тога, поштовати пословну способност особа са инвалидитетом да доносе одлуке у сваком тренутку, укључујући кризне ситуације, обезбедити прецизне и приступачне информације о опцијама услуга и доступност немедицинских приступа, као и приступ независној подршци. Државе стране уговорнице имају обавезу да обезбеде приступ подршци за доношење одлука у вези са психијатријским и другим медицинским интервенцијама. Принудне медицинске интервенције су посебан проблем код особа са психосоцијалним, интелектуалним и другим когнитивним врстама инвалидитета. Државе стране уговорнице морају забранити прописе и законске одредбе које дозвољавају или спроводе принудне медицинске интервенције, као што је актуелно кршење закона о менталном здрављу широм планете, упркос емпиријским доказима који указују на неефикасности оваквих поступака и ставовима особа који користе системе менталног здравља, а који су искусили велику бол и трауму као резултат принудног третмана. Комитет предлаже да државе стране уговорнице обезбеде да одлуке у вези са физичким или менталним интегритетом особе могу бити донете једино уз слободан и информисани пристанак односне особе.

Члан 18: Држављанство

39. Особе са инвалидитетом имају право на лично име и да буду уписана одмах по рођењу, као део права на равноправност било где као особе пред законом (члан 18, став 2). Државе стране уговорнице морају предузети неопходне мере да обезбеде деци са инвалидитетом да буду уписана одмах по рођењу. Ово право је обезбеђено Конвенцијом о правима детета (члан 7); ипак, у поређењу са децом без инвалидитета постоји насразмерно већа вероватноћа да деца са инвалидитетом неће бити уписана у књиге рођених. Ово им ускраћује држављанство, а често им ускраћује и приступ здравственој заштити и образовању и може чак довести до њихове смрти. С обзиром да нема званичних података о њиховом постојању, њихова смрт може проћи некажњено.

Члан 19: Самосталан живот и укључивање у заједницу

40. Да би у потпуности оствариле своја права прописана чланом 12, императив је да особе са инвалидитетом имају могућност да развију и искажу своју вољу и приоритете, како би оствариле своју пословну способност на једнакој основи са другима. Ово значи да особе са инвалидитетом морају имати могућност да живе самостално у заједници и да имају једнак избор и да имају контролу над својим свакодневним животом, на једнакој основи са другима, као што је обезбеђено чланом 19.

41. Тумачење члана 12, став 3, по питању живота у заједници (члан 19) значи да подршку у остваривању пословне способности треба обезбедити користећи приступ заснован на подршци локалне заједнице. Државе стране уговорнице морају препознати да су заједнице

вредност и партнери у процесу учења које врсте подршке су потребне у остваривању пословне способности, укључујући подизање свести о различитим опцијама када је у питању подршка. Државе стране уговорнице морају препознати друштвене мреже и подршку заједнице која се природно догађа (укључујући пријатеље, породицу и школе) особама са инвалидитетом као кључ за пружање подршке у доношењу одлука. Ово је у складу са пуном инклузијом и учешћем особа са инвалидитетом у заједници коју апострофира Конвенција.

42. Сегрегација особа са инвалидитетом у институцијама је и даље доминантан и подмукао проблем који крши бројна права гарантована Конвенцијом. Проблем је погоршан распрострањеним ускраћивањем пословне способности особама са инвалидитетом, што дозвољава другима да одобре њихов смештај у институционално окружење. Директори институција такође често имају контролу над пословном способношћу особа које ту живе. Тако се сва моћ и контрола над особом ставља у руке институције. Како би се радило у складу са Конвенцијом и поштовала људска права особа са инвалидитетом, мора се остварити деинституционализација и повратити пословна способностима свим особама са инвалидитетом које морају моћи да изаберу где и са ким ће живети (члан 19). Избор особе где и са ким ће живети не треба да утиче на његово или њено право да приступи подршци у остваривању његове или њене пословне способности.

Члан 22: Приватност

43. Режији доношења одлука уместо носиоца права, осим тога што су некомпатибилни са чланом 12 Конвенције, такође потенцијално крше право на приватност особа са инвалидитетом, с обзиром да онај ко доноси одлуке уместо носиоца права обично има приступ широком спектру личних и других информација које се односе на ту особу. При успостављању система пружања подршке у доношењу одлука, државе стране уговорнице морају обезбедити да они који пружају подршку у остваривању пословне способности у потпуности поштују приватност особа са инвалидитетом.

Члан 29: Учешће у политичком животу

44. Ускраћивање или рестриктивна пословна способност се користи како би се ускратило политичко учешће, посебно право да гласају, одређеним особама са инвалидитетом. Како би се у потпуности реализовала равноправност пословне способности у свим аспектима живота, значајно је признати пословну способност особама са инвалидитетом у јавном и политичком животу (члан 29). Ово значи да способност особе да доноси одлуке не може бити оправдање за било какво искључивање особа са инвалидитетом из остваривања њихових политичких права, укључујући право да гласају, право да се кандидују на изборима и право да буду члан пороте.
45. Државе стране уговорнице имају обавезу да штите и промовишу право особа са инвалидитетом да приступе подршци по свом избору у тајном гласању и учествују у свим изборима и референдумима без дискриминације. Комитет даље препоручује да државе стране уговорнице гарантују право особа са инвалидитетом да се кандидују на изборима,

да ефикасно обављају дужности и све јавне функције на свим нивоима власти, уз разумно прилагођавање и подршку, где желе, у остваривању њихове пословне способности.

V Имплементација на националном нивоу

46. У вези са нормативним садржајем и обавезама истакнутим претходно, државе стране уговорнице треба да предузму следеће кораке како би се у потпуности обезбедила имплементација члана 12 Конвенције о правима особа са инвалидитетом:

(а) Признати особе са инвалидитетом као лица пред законом, која имају правну личност и пословну способност у свим аспектима живота, на једнакој основи са другима. Ово захтева укидање режима доношења одлука уместо носиоца права и механизма који ускраћују пословну способност који су дискриминишући са намером или са последицама према особама са инвалидитетом. Препоручује се да државе стране уговорнице креирају терминологију у прописима којом ће се афирмисати право на пословну способност на једнакој основи за све;

(б) Успоставити, признати и обезбедити особама са инвалидитетом приступ широком спектру подршке у остваривању њихове пословне способности. Гаранције за овакву подршку морају бити засниване на поштовању права, воље и приоритета особа са инвалидитетом. Подршке треба да задовоље критеријуме одређене тачком 25 о обавезама држава страна уговорница да се ускладе са чланом 12, став 3 Конвенције;

(ц) Консултовати се са особама са инвалидитетом и активно их укључити, укључујући децу са инвалидитетом, кроз њихове репрезентативне организације, у развој и спровођење законодавства, прописа и других процеса доношења одлука који се односе на члан 12.

47. Комитет охрабрује државе стране уговорнице да предузму или посвете ресурсе истраживањима и развоју најбољих пракси поштујући право на равноправност пословне способности особа са инвалидитетом и подршку у остваривању пословне способности.

48. Државе стране уговорнице се охрабрују да развијају ефикасне механизме за борбу против формалног и наформалног доношења одлука. До данас, Комитет мотивише државе стране уговорнице да обезбеде особама са инвалидитетом могућности да чине значајне изборе у својим животима и развијају своје личности, да подрже остваривање пословне способности. Ово укључује, али не једино: могућности да се граде друштвене мреже; могућности да се ради и заради за живот на једнакој основи са другима; више избора за место становања у заједници; и инклузију у образовању на свим нивоима.

